

de Banyoles, 1872, 158, amb nota identificant-la amb el dia dels Morts; amb més context en el DAG.)

Denominació després antiquada en català, però viva encara a Gascunya i Llenguadoc (*TdF*, *martrou*, *-te-rou*); la promesa de pagar «persolvam ad *martror*»⁵ surt unes cinc vegades en un doc. de 1095 de l'Arieja (*Hist. de Lgd.* v, 737); «d'aquera *Martror* en 5 ans», acta de Comenge o Coserans, a. 1179 (Lucaire, *Recueil*, 5); «de berenhas entro *Martror*» en la *Grande Charte* de Sant Gaudens de 1203 (ed. Modon, pàgines xxv, i 26); en un doc. medieval del Gers (Polge, *Mél. Phil. Gers.*, 1959, 45); i figura en el trobador Guilhem Figueira (c. 1200), en la *Crozada* (PSW v, 133) i algun altre text medieval (Rayn. iv, 152); mentre que la variant més plena *Marteror* apareix en dos docs. gascons de 1280-S. xv i un d'albigès (PSW), així com a Bigorra: «la besiau d'Ayner deu dar cascuna *Marteró* mannuaments, 75 ss.»; «pagar --- a *Marteró*», «a la festa de Tots Sants, aperat a *Marteró*» en el *Libre Vert de Benac*, de 1406 (p. 54).

Molt viu ara a tot el gascó pirinenc, començant per Aran (amb la dita agropònica «Ta *Martrú* eç araï ta sa majzú», Canejan, 1924, que preceptua no llaurar més després d'octubre), fins al bearn. *Marteroû* (Palay). Però no menys a l'Alt Llenguadoc: Alt Arieja *martrú*²⁵ 'dia de Totsants' (Fahrholz, *W. u. W. Ar.*, 109); i a l'Aude *Martrou* és encara el nom d'un mas, en el t. de Mas-des-cours, i d'una «bergerie» a La Palme (arran del nostre estany de Salses), Sabarthès, *DictTopAude*. Endemés allà també hi ha cinc localitats dites *Les Martres*, com n'hi ha també algunes a l'Alta-Garona (*Martres Tolosane*) i el Comenge, *Martres de Ribere*, molt prop de Sant Gaudens, on nasqué el meu avi matern i on encara vaig conversar el 1928 en gascó (aranès jo, comenger ella) amb la meva vella tia-àvia Celestina Vignaus.

Altrament, a part d'alguna supervivència alpina (vegeu Jud), aquesta denominació havia viscut fins molt endins d'Espanya abans de les onades arabitzants o castellanitzadores: *marterúr* figura en caràcters aràbics com a nom de la festa de Totssants en el Calendari mossàrab de Còrdova, c. a l'a. 970.² I en tenim un vell testimoni a l'Alt Aragó: «post sex annos complitos ad *Martorore* --- usque ad aliam *Martorore* ---», en un doc. de 1131 de l'arx. de Saragossa, relatiu a la zona del Gallego (*EstEdMedCorAr.* III, 562).

Martorell, l'essencial de l'etimologia material ja ho veu *AlcM*; precisant més, podem remetre a MARTYRĒTUM, collectiu de MARTYR, que ha deixat rastre en la toponímia i onomàstica de la Romània central (cf. les obres de Longnon i de Jud; Hippolyte Delehay en *Analecta Bollandiana* XLVIII), designant un cementiri (segurament, en forma paral·lela a *Martror*, en memòria dels *campi sancti* dels màrtirs del cristianisme primieval heroic) (d'on també els cogn. *Martret* i *Marturet*⁵⁵ registrats per *AlcM* en el terç NE. del Princ.); *Martorell* ha de venir del diminutiu primitiu *MARTYRETŪLUM 'el petit cementiri', homòleg de les parelles *Pinet/Pinell*, *Lloret/Llorell*, *Espinalbet/Espinalbell*, *Rouret/Rourell*, *Margallet/Marganell* (i cf. BDC v, 34-7), o⁶⁰

els menys arcaics *Cercet/Cercèdol*; *Martorelles*, del corresponent plural MARTYRETŪLA. Deixem a cura d'historiadors i arqueòlegs indagar si aqueixos cementiris es pogueren fer de resultes de batalles contra pagans agarens o normands (com invitaria a pensar-hi llur situació estratègica, de Martorell sobretot).

CPT.: *Martirologi*, que figura simplificat com a *Martilogi* 'calendari' astr. en JRoig «la liçò / del *Martilogi* / qui conta -l vogi / que fa la luna» (5378).

¹ En català central és dels pocs verbs (junt amb *agonitzar*) que tothom pronunciava en *-idzá*, en tot el S. XIX, i encara en els anys 1915-25, en què quasi tothom es resistia a pronunciar amb *-dz-* aqueixos verbs: després aqueixa pronúncia s'ha generalitzat a tots els verbs. — ² No vocalitzades, almenys les dues primeres síl·labes, però s'ha de vocalitzar així (com ja ho féu Simonet, *Glos. Moz.*, s. v.) i no pas *martrúr* (com ho fa Pellat en la seva bona ed., p. 162, n. 1), que al capdavant també fóra impronunciable en àrab.

LLISTA CORRELATIVA DE DERIVATS I COMPOSTOS: *martiri*, *martire*, *martiriar*, *marturiar*, *marturi*, *marturiament*, *martiritzar*, *marturisar*, *marturesar*, *martirar*, *martirial*, *martiriatiu*, *martiritzador*, *martror*, *marteror*, *Martorell*, *Martret*, *Marturet*, *Martorelles*, *martirologi*, *martilogi*

Martó, V. *martell* *Martoll*, V. *maduixa* *Martra*, V. *mart* *Martorella* (vi), V. *marseguera* *Martorell*, *Martorelles*, *martre*, V. *màrtir* *Martri*, V. *màrtir* *Martró*, V. *màrtir* *Marturesar*, *marturet*, *marturi*, *marturiar*, V. *màrtir* *Maruà*, *maruanet*, *maruell*, V. *marguà* *Marúgola*, V. *múrgola* *Marulla*, *marutxell*, *marutxol*, V. *mar* *Marva*, V. *malvasia* *Marves* no és una moneda (ni s'accentua *marvés*, errors d'*AlcM*) sinó *prestar marves* 'prestar sense dilació, i de bona gana', variant arovençalada de *marves* (V. *MÀ*) *Marvet*, Ss. xv-xvi = cast. ant. *MARBETE* 'etiqueta' (< *berbe* < fr. *brevet*, derivat de BREVIS 'carta, declaració', veg. DCEC/DECH) *Marxa*, V. *marxar* *Marxamo*, castellanisme per BOLLA o CLAUQUILLA (MARCHAMO < àr. *maršam* DECH) *Marxafallar, error doble, V. *marxafallar* *Marxanda*, *-andisa*, *marxant*, V. *mercat* *Marxant* (planta) alteració d'*amarant* *Marxaneria*, V. *mercat* *Marxapeu*, V. *marxar*

MARXAR, pres del fr. *marcher* id., antigament 'petjar, trepitjar', i aquest, del francès *MARKŌN 'deixar una petjada', cf. a-al. ant. *markŏn* 'posar una marca, assenyalar', 'significar', compareu ags. *mearc*, esc. ant. *mark* 'senyal': modernament s'abusa molt d'aquest mot, car usar-lo amb el sentit d'"anar-se'n" constitueix un gravíssim i inexcusable castellanisme, afavorit pel militarisme castellà, que l'havia manllevat ell mateix del francès. □ 1.ª doc.: 1535, parlant d'una marxa de l'exèrcit de Felip II; 1597, referit a tropes i en el Ross.; en altres accs. no es troba clarament fins c. 1800 (un cas esporàdic, 1507).

L'exemple rossellonès de 1597 referint-se a les ac-